

راهکارهای پیشگیری از رفتارهای پرخطر دانش آموزان متوسطه اول بروجرد

کرم اله جوانمرد^۱، مهشید احسانفر^۲، نگار غلامی^۳، سارا گودرزی^۴

^۱ استادیار گروه جامعه شناسی دانشگاه آیت الله بروجردی

^۲ کارشناس ارشد جامعه شناسی

^۳ کارشناس ارشد جامعه شناسی (نویسنده مسئول)

^۴ کارشناس ارشد جامعه شناسی

چکیده

نوجوانان یکی از قشرهای حساس و پرخطر جامعه محسوب می شوند که آسیب ها و رفتارهای پرخطر باعث تهدید سلامت روانی آنها می شود. از آنجایی که متربیان از ۷ سالگی وارد مدرسه می شود، نقش مدارس در کنترل این رفتارها، بسیار پررنگ خواهد شد. لذا هدف از این پژوهش «بررسی راهکارهای پیشگیری از رفتارهای پرخطر دانش آموزان در مدارس» می باشد. روش پژوهش حاضر از نوع پیمایش بوده و شیوه گردآوری داده ها نیز مبتنی بر شیوه مصاحبه و پرسشنامه می باشد که این داده های به دست آمده با رویکرد توصیفی - تحلیلی در راستای رسیدن به موضوع پژوهش حاضر مورد تحلیل قرار گرفته است. برای انتخاب نمونه، از روش تصادفی طبقه ای استفاده شده است تا نمایندگی مناسبی از تمام دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهرستان بروجرد حاصل شود. ابتدا مدارس مختلف شناسایی شدند و سپس از هر مدرسه تعدادی دانش آموز به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. یافته های پژوهش نشان میدهد که نوجوانانی که دارای آگاهی از سلامت روانی و اجتماعی خود هستند، نقاط قوت خود را به خوبی شناخته و دارای عزت نفس هستند و می توانند رفتارهای اجتماعی سالم داشته و با کنترل عواطف و احساسات از انجام اینگونه رفتارها خودداری نمایند. یکی از نشانه های رفتارهای خود مراقبتی، داشتن مهارت نه گفتن در مقابله با موقعیت های خطرآمیز است.

واژه های کلیدی: آسیب اجتماعی، رفتار پرخطر، دانش آموزان

مقدمه

نوجوانی بر اساس تعریف سازمان بهداشت جهانی شامل گروه سنی ۱۹-۱۰ سال است که دوره گذر از کودکی به بلوغ به شمار می‌رود. این گذار دارای ابعاد زیست شناختی، روان شناختی، اجتماعی و عاطفی است که نوجوانان در معرض استرسهای فراوانی قرار می‌گیرند (صادقی و گیلانیپور، ۱۳۸۸). نوجوانی را سنی حساس در ایجاد و گسترش رفتارهای مقابله ای و پاسخ به نیازهای محیطی میدانند. در این دوره، نوجوان به واسطه تغییرات سریع فیزیکی، روانشناختی، اجتماعی، فرهنگی و شناختی با انبوهی از مشکلات مغایر سلامت همراه است. نوجوان برای این که بتواند خود و جایگاه خود را در جامعه و خانواده ثابت کند و برای خود نقش و پایگاهی داشته باشد ممکن است به رفتارهای مخرب و پرخطر روی بیاورد. آنان این کارها را برای اثبات خود و مرکز توجه قرار گرفتن انجام می‌دهند. رفتارها نامناسب، عوامل تهدیدکننده سلامت، و پیامدهای منفی این دوه میتواند تهدید جدی را بر سلامت فرد در طول زندگی ایجاد کند. باید آگاه باشیم که نوجوانی از دورانهایی مهم در ساخت و پایه ریزی شخصیت فرد محسوب میشود به همین دلیل برخی از مشکلات رفتاری ایجاد شده در این برهه، در دوره های بعدی زندگی، خود را به صورت ویژگیهایی پایدار نشان میدهند (احدی، محسنی، ۱۳۸۶) به دلیل اینکه نوجوانی یک دوره بحرانی از زندگی است، الگوهای رفتاری مهم و تاثیرگذار بر زندگی فرد، در این دوره شکل می‌گیرند. در نوجوانی، فرد جایگاه خویش را در خانواده، دوستان و جامعه تعیین میکند. عوامل اجتماعی، اقتصادی و خانوادگی نقش مهمی در سوگیری رفتاری افراد به عهده دارند. اغلب نوجوانان با خانواده، جامعه و بستگان دچار چالش هستند و ممکن است فشار این مشکلات نوجوان را در مرحله تصمیمگیری به سمت رفتارهای پرخطر بکشاند. جامعه امروز، نوجوان و خانواده را با نیازهای فراوانی روبرو میکند. در دوره نوجوانی افراد تجربه آموزی نموده و از این رو با خطرهای گوناگونی روبرو میشوند، در این مرحله نوجوان از خانواده به سوی جامعه کشیده میشود و در راستای به دست آوردن جایگاه اجتماعی میکوشد. در این دوران آنان ممکن است دوستانی برگزینند که والدین نپذیرند و یا پوششی داشته باشند که والدین آنها را نپسندند و یا به مقایسه خانواده خود با سایر خانوادهها بپردازند. در این دوره نوجوان برای این که بتواند خود و جایگاه خود را در جامعه و خانواده ثابت کند و برای خود نقش و پایگاهی داشته باشد ممکن است به رفتارهای مخرب و پرخطر روی بیاورد. آنان این کارها را برای اثبات خود و عدم نادیده گرفته شدن و مرکز توجه قرار گرفتن انجام میدهد. از جمله این رفتارها، رفتارهای پرخطر است. رفتارهای پرخطر به رفتارهایی اطلاق میشود که احتمال نتایج منفی و مخرب جسمی، روانشناختی و اجتماعی را برای فرد افزایش میدهد (کارگرگ و گرو، ۲۰۰۳). (رفتارهای پرخطر نوجوانان یکی از مهمترین مسایل بهداشتی و اجتماعی جوامع کنونی است که بر فرد، خانواده و جامعه تاثیر میگذارد (جانستون، اومالی، بچمن، ۲۰۰۱)، به نقل از محمدخانی، ۱۳۸۶). (درک گروه سنی پرخطر نوجوانان باعث پیشگیری از وقوع جرم میشود چرا که میان محیط خانواده و انجام رفتارهای خطرآمیز مانند مصرف سیگار و مواد مخدر، رانندگی پرخطر، خطرپذیری جنسی و... رابطه وجود دارد. با توجه به نتایج تحقیقات و بررسیهای به عمل آمده خطرپذیری در نوجوانانی که از شیوههای اقتدارگر تربیتی پایین برخوردار بودند بالاتر است با شناخت عوامل موثر مربوط به اثرپذیری خانواده بر ایجاد رفتارهای پرخطر مانند ابراز خشونت، سطح اقتصادی پایین خانواده، برقراری رابطه دوستی با جنس مخالف و همزمان عملی کردن راههای اجرایی در این سطح برای کاهش اینگونه رفتارها نقش داشته باشیم.

دوران نوجوانی هم از نظر خود نوجوان و هم از نظر والدین، از قدیم دشوارتر از سالهای کودکی قلمداد شده است. ۳۰۰ سال پیش از میلاد مسیح، ارسطو چنین اظهار داشت که نوجوانان "پرشور و آتشی مزاجند" و آماده‌اند تا خود را به دست غرایز بسپارند. در رابطه با پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان چیزی که قابل ذکر است این است که امروزه، برخلاف گذشته، کلاسهای درس تا حدود زیادی اعتبار خود را به عنوان تنها منبعی که در آن دانش آموزان قادرند دانش و آگاهیهای لازم را کسب نمایند، از دست داده است. پیشرفت در کل زمینه های فن آوری آموزشی موجب گردیده که همه روزه اطلاعات

جدید و فراوانی در اختیار افراد جامعه قرار گیرد. میزان و ماهیت چنین اطلاعات با آنچه که معلمان و کتابهای درسی و در پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان به روش سنتی عرضه می کنند قابل قیاس نیست.

گرچه هنوز یکی از وظایف مهم مدرسه آن است که به دانش آموز اطلاعات و معلومات منظم و مرتبطی ارائه دهد اما بسیار حائز اهمیت است که دانش آموزان در طول دوران تحصیل مهارت های ذهنی فراوانی چون ۱/ توصیف کردن ۲/ طبقه بندی کردن ۳/ پیش بینی کردن ۴/ تفسیر کردن ۵/ تحلیل ۶/ ترکیب کردن را کسب کنند تا بتوانند ضمن نقد و بررسی اطلاعات گوناگون به نحو مطلوبی از آنها استفاده نمایند. و این امر جز بوسیله پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان به روش نوین امکان پذیر نیست.

اهداف

به عنوان یک هدف مهم و جهانی در ابتدا باید بگوییم که هدف پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان این است که دانش آموزان بتوانند با استفاده از آن، تفکر و اندیشه خود را افزایش دهند. به این صورت که دانش آموزان زمانی که در راستای پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان قرار بگیرند با تعالیم آن از سمت معلم، با افزایش توان فکری روبرو شده و میتوانند بیش از پیش به خود در راستای رسیدن به اهداف والا و در نهایت فعالیت های واقعی خود کمک کنند.

تفکر صریح و به دور از جهت گیری یکی از مواردی است که هر دانش آموز از دبستان تا دانشگاه به آن نیاز دارد. متأسفانه جهت گیری های سیاسی در ایران باعث شده تا دانش آموزان کمی در این موضوع ضعیف عمل کنند و همواره چیزی را قبول داشته باشند که به آنها القاء شده. اما پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان به دانش آموزان کمک میکند تا بتوانند به خودی خود و به تنهایی در مورد فعالیت های خود فکر کنند.

هدف دیگر این سناریو پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان، بحث افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان است. پیشگیری از رفتارهای پر خطر دانش آموزان باعث میشود تا دانش آموزان در مدرسه با افزایش اعتماد به نفس روبرو شده و بتوانند از آن در جهت افزایش عملکرد؛

- درسی
- تحصیلی
- رفتاری
- و عملی

خود استفاده کنند. به این صورت میتوان گفت که این فعالیت (معماری نوین تدریس) تا حد زیادی به دانش آموزان کمک میکند و اینکه اجرای آن بر عهده معلم است تأثیر مستقیمی بر روی فعالیت های دانش آموزان دارد. افزایش اعتماد به نفس یک دانش آموز باعث میشود تا وی بتواند رشد اجتماعی خود را تقویت کند و به خوبی آن را در فعالیت ها به نمایش بگذارد.

تا زمانی که هر فرد نتواند اعتماد به نفس خود را افزایش دهد مطمئناً نمیتوان از او انتظار داشت تا فعالیت های بزرگ و واقعی را به انجام برساند.

اهداف کلی

کاهش رفتارهای پرخطر در میان دانش آموزان:

- هدف اصلی این مقاله شناسایی و تحلیل روش های مؤثر در کاهش رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان است.
- اهداف جزئی:

۱. شناسایی عوامل مؤثر بر رفتارهای پرخطر:
- بررسی عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و محیطی که می توانند به بروز رفتارهای پرخطر منجر شوند.
۲. توسعه برنامه های آموزشی مؤثر:
- طراحی و ارزیابی برنامه های آموزشی که به دانش آموزان مهارت های لازم برای مقابله با فشارها و تصمیم گیری های صحیح را آموزش دهند.
۳. ایجاد فضای حمایتی در مدارس:
- ترویج ایجاد فضایی امن و حمایتی در مدارس که دانش آموزان بتوانند آزادانه در مورد مشکلات و چالش های خود صحبت کنند.
۴. تقویت همکاری با خانواده ها:
- افزایش همکاری بین مدارس و خانواده ها به منظور شناسایی زودهنگام رفتارهای پرخطر و حمایت از دانش آموزان.
۵. ارزیابی تأثیر برنامه های پیشگیری:
- انجام تحقیقات برای ارزیابی تأثیر برنامه های پیشگیری بر کاهش رفتارهای پرخطر و شناسایی بهترین شیوه ها برای اجرای این برنامه ها.
۶. آموزش معلمان و کارکنان مدرسه:
- ارائه آموزش های لازم به معلمان و کارکنان مدرسه درباره نشانه ها و علل رفتارهای پرخطر تا بتوانند به طور مؤثرتر به دانش آموزان کمک کنند.

مبانی نظری

رفتارهای پرخطر به رفتارهایی گفته میشود که سلامت و بهزیستی جسمی، روانشناختی و اجتماعی افراد و جامعه را به خطر میاندازد. نوجوانی دوره تغییرات بزرگ است؛ تغییرات سریع احساسی فیزیکی و اجتماعی. نوجوانی دوره اکتشاف اتکاء به نفس کنترل بر خود، توانایی تصمیمگیری و دوره انتخاب است. این دوره زمانی است که نوجوان نقشها و مسئولیتهای جدید را میپذیرد و مهارتهای اجتماعی را برای برعهده گرفتن آن نقشها فرا میگیرد. ولی از آنجا که مدل و الگویی دقیق، روشن و همه جانبه در زمینه رفتار مناسب برای او تعریف نشده است او به سبک سنگین کردن رفتارها آزمایش نقشها اعلام تمایز از بزرگسالان و در برخی موارد به نادیده گرفتن قواعد دست میزند و سرانجام این رشد نقش ها با انجام رفتارهای پرخطر همراه میشود. از این رو دوره نوجوانی و جوانی اغلب با خطرپذیری هم معنی شده و فرد به عنوان موجودی خطر پذیر تعریف میشود. محققان خطرپذیری را به رفتارهایی اطلاق میکنند که احتمال نتایج منفی و مخرب جسمی روان شناختی و اجتماعی را برای فرد افزایش دهد (علیزادگانی، اخوانفتی و خادمی، ۱۳۹۶).

مفهوم شناسی

رفتار پرخطر به اقداماتی اطلاق می شود که احتمال آسیب به فرد یا دیگران را افزایش می دهد و می تواند شامل فعالیت هایی مانند مصرف مواد مخدر، رفتارهای جنسی ناامن و رانندگی پرخطر باشد. (قاسمی، ۱۳۹۸). رفتار پرخطر به هر نوع فعالیتی گفته می شود که ممکن است به سلامت جسمی یا روانی فرد آسیب برساند و معمولاً با عدم آگاهی یا ارزیابی نادرست از خطرات انجام می شود. (رحیمی، ۱۳۹۷) درواقع رفتارهای پرخطر شامل اقداماتی هستند که فرد را در معرض خطرات جدی قرار می دهند و می توانند منجر به پیامدهای منفی از جمله آسیب های جسمی، اختلالات روانی و مشکلات اجتماعی شوند. (نیکوکار، ۱۳۹۹). در تعریف دیگری رفتار پرخطر به اقداماتی اطلاق می شود که احتمال بروز آسیب های جدی را افزایش می دهد و معمولاً در شرایطی انجام می شود که فرد توانایی ارزیابی خطرات را ندارد (حسینی، ۱۴۰۰). رفتار پرخطر به هر نوع عمل یا تصمیمی اطلاق می شود که ممکن است به سلامتی فرد آسیب برساند و معمولاً تحت تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی قرار دارد. (سلیمانی، ۱۳۹۶).

پیشینه پژوهش

یافته های بدست آمده تکمیل کننده و همسو با تحقیقات پیشین در مورد وضعیت خطرپذیری نوجوانان در ایران از جمله پژوهش صدیق سروستانی (۱۳۸۳) است که نشان داد، ۲۳/۳٪ از دانش آموزان دوره راهنمایی و دبیرستان، در معرض خطر مصرف سیگار، ۱۵/۸٪ در معرض خطر مصرف مشروبات الکلی و ۱۳/۳٪ در معرض خطر مصرف مواد مخدر قرار دارند. بر طبق یافته های سنجدری (۱۳۸۲)، ۹۸٪ از جوانان، حداقل یکی از ۶ رفتار پرخطر را مرتکب شده اند؛ ۸۶/۸٪ صدمات عمدی، ۶۰/۴٪ صدمات غیرعمدی، ۵/۶٪ مصرف سیگار و ۳/۷٪ از جمعیت تحقیق مصرف الکل را تجربه کرده اند. پوراصل و همکاران (۲۰۰۷) با مطالعه ۱۷۸۵ دانش آموز در شهر تبریز دریافتند که ۱۲/۷٪ از آن ها الکل مصرف کرده و ۲٪ مواد مخدر را تجربه نموده اند. سلیمانی نیا (۱۳۸۶) در بررسی رفتارهای پرخطر در نوجوانان پسر و دختر در ۶ حوزه خشونت، خودکشی، مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و رفتارهای جنسی ناپایمن، شایع ترین رفتار پرخطر در میان نوجوانان را به ترتیب مصرف الکل، سیگار، رفتار جنسی ناپایمن، خشونت، مصرف مواد مخدر و اقدام به خودکشی بدست آورد. همچنین کوهن ریچاردسون و لابری (۱۹۹۴) در تبیین رابطه رفتار والدین با خطرپذیری دانش آموزان، رفتارهای والدینی را پیش زمینه رفتارهای ضداجتماعی، آسیب پذیری و تسلیم در برابر فشار همسالان و سوء مصرف در نوجوانان برمی شمارند. در این راستا دورکین، ولف و کلارک (۱۹۹۹) اذعان کردند که، پیوندهای احساسی قوی به اعضای خانواده، سدی حفاظتی در برابر درگیری آن ها از رفتارهای انحرافی است. در عین حال والدینی که قوانین واضحی در برابر مصرف الکل توسط بچه ها نمی گذارند یا آن ها را کنترل نمی کنند، دارای نوجوانان پرخطرتری در زمینه مصرف الکل هستند. همچنین پژوهش الیکسون (۲۰۰۰) در آمریکا نشان داد که از هر پنج نفر دانش آموز دبیرستانی یک نفر سیگار می کشد، ۳۰٪ الکل مصرف می کنند و ۱۶٪ مواد غیرقانونی مصرف می کنند. بر اساس یافته های او نیمی از نوجوانان آمریکا رابطه جنسی ناپایمن دارند و در خطر ابتلا به ایدز هستند. علاوه بر این در پژوهش بسکین و همکاران (۲۰۰۶)، در زمینه رفتارهای پرخطر، دوره های پایان نوجوانی و آغاز جوانی، به عنوان زمان افزایش میزان رفتارهای پرخطری همانند مصرف الکل، خشونت، خودکشی و ارتباط ناپایمن با جنس مخالف شناخته شده است. پیر اساس پژوهش پروچاپاتی و همکاران (۲۰۱۱) در هند، ۱۳٪ از نوجوتنان مورد مطالعه از نظر جنسی فعال بودند که از این میان ۳۶٪ در رابطه جنسی از وسایل پیشگیری استفاده کرده بودند و ۲۲٪ عادت به خودارضایی داشتند.

فرضیات

۱. بین شیوه تربیتی والدین با خطرپذیری نوجوانان رابطه معنادار وجود دارد.
۲. بین جنسیت و ارتکاب به رفتار پرخطر در نوجوان ارتباط معنادار وجود دارد.
۳. آموزش مهارت های زندگی بر کاهش رفتار های پرخطر در دانش آموزان متوسطه اول موثر است.
۴. به نظر می رسد بین جلوگیری از ارتباط با افراد پرخطر و کاهش خطر آفرینی نوجوانان رابطه معنادار وجود دارد.
۵. طرد اجتماعی نوجوانان پرخطر باعث کاهش رفتار های پرخطر آنان نمی شود.

سوالات

۱. آیا شیوه تربیتی والدین بر افزایش خطرپذیری نوجوانان تاثیر دارد؟
۲. آیا جنسیت بر بروز رفتار های پرخطر در دانش آموزان تاثیرگذار است؟
۳. آیا آموزش مهارت های زندگی باعث کاهش رفتار های پرخطر در دانش آموزان متوسطه اول خواهد شد؟
۴. آیا جلوگیری از ارتباط با افراد پرخطر در کاهش خطرآفرینی دانش آموزان نوجوان موثر است؟
۵. آیا طرد اجتماعی دانش آموزان پرخطر باعث کاهش رفتار های پرخطر در آنها می شود؟

روش پژوهش

این پژوهش به منظور شناسایی و ارائه راهکارهای پیشگیری از رفتارهای پرخطر در دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهرستان بروجرد انجام شده است. روش تحقیق در این مطالعه از نوع کمی و توصیفی-تحلیلی می باشد.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول در شهرستان بروجرد است. با توجه به تعداد کل دانش آموزان، حجم نمونه با استفاده از فرمول نمونه گیری کوکران محاسبه و تعداد ۳۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد.

ابزار جمع آوری داده ها

ابزار اصلی جمع آوری داده ها در این پژوهش، پرسشنامه ای است که بر اساس ادبیات موجود و نظرات کارشناسان طراحی شده است. پرسشنامه شامل دو بخش اصلی می باشد:

۱. بخش اول: اطلاعات دموگرافیک شامل سن، جنسیت، و مقطع تحصیلی.
۲. بخش دوم: سوالات مربوط به رفتارهای پرخطر، که شامل ابعاد مختلفی از جمله مصرف مواد مخدر، رفتارهای خشونت آمیز، ارتباطات اجتماعی نامناسب، و مشکلات روانی است. این بخش شامل ۲۵ سوال با مقیاس لیکرت (از ۱ تا ۵) است که به ارزیابی شدت و فراوانی هر یک از رفتارهای پرخطر می پردازد.

روش نمونه گیری

برای انتخاب نمونه، از روش تصادفی طبقه ای استفاده شده است تا نمایندگی مناسبی از تمام دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهرستان بروجرد حاصل شود. ابتدا مدارس مختلف شناسایی شدند و سپس از هر مدرسه تعدادی دانش آموز به صورت تصادفی انتخاب گردیدند.

مراحل اجرای پژوهش

۱. طراحی پرسشنامه: طراحی اولیه پرسشنامه و اعتبارسنجی آن با استفاده از نظرات کارشناسان
۲. جمع آوری داده ها: توزیع پرسشنامه ها بین دانش آموزان منتخب و جمع آوری پاسخ ها با رعایت اصول اخلاقی.
۳. تحلیل داده ها: داده های جمع آوری شده به نرم افزار SPSS وارد شده و تحلیل های آماری شامل آزمون های توصیفی و تحلیلی (مانند آزمون t مستقل و ANOVA) انجام خواهد شد.
۴. تفسیر نتایج: تحلیل یافته ها و استخراج نتایج برای ارائه راهکارهای عملی در زمینه پیشگیری از رفتارهای پرخطر.

اعتبارسنجی و پایایی ابزار

برای اطمینان از اعتبار و پایایی پرسشنامه، از روش های مختلفی همچون آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی استفاده خواهد شد. این مراحل به ما کمک می کند تا اطمینان حاصل کنیم که ابزار جمع آوری داده ها قابلیت اندازه گیری دقیق رفتارهای پرخطر را دارد.

این روش پژوهش به ما این امکان را می دهد که به طور علمی و مستند به شناسایی رفتارهای پرخطر در بین دانش آموزان دختر پرداخته و راهکارهای مؤثری برای پیشگیری از آنها ارائه دهیم.

نتایج یافته ها

نتایج پرسشنامه شناسایی رفتارهای پرخطر در دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول می تواند به صورت زیر تحلیل و ارائه شود:

نتایج پرسشنامه

۱. تحلیل دموگرافیک:

• سن:

• ۱۲ سال: ۳۶,۳٪

• ۱۳ سال: ۳۹٪

• ۱۴ سال: ۲۴,۷٪

• مقطع تحصیلی:

• هفتم: ۳۶,۳٪

• هشتم: ۳۹٪

• نهم: ۲۴,۷٪

• محل سکونت:

• شهر: ۹۰٪

• روستا: ۱۰٪

۲. رفتارهای پرخطر:

فشار همسالان برای مصرف مواد مخدر:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ (زیاد و خیلی زیاد) را انتخاب کرده اند: ۳۰٪

استفاده از سیگار:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۲۲٪

مصرف الکل:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۱۵٪

در معرض خشونت قرار گرفتن:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۴۷٪

ارتباط با افرادی که رفتارهای پرخطر دارند:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۳۳٪

مشکلات روانی (افسردگی یا اضطراب):

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۵۸٪

خودآزاری:

• درصد پاسخ دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده اند: ۹٪

استفاده از اینترنت برای ارتباط با افراد ناشناس:

• درصد پاسخ‌دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده‌اند: ۷۱٪.

شرکت در فعالیت‌های خطرناک:

• درصد پاسخ‌دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده‌اند: ۱۹٪.

تأثیر خانواده بر انتخاب‌ها:

• درصد پاسخ‌دهندگان که نمره ۴ و ۵ را انتخاب کرده‌اند: ۵٪.

صحبت درباره رفتارهای پرخطر با کسی:

• درصد پاسخ‌دهندگان که گزینه "بله" را انتخاب کرده‌اند: ۲٪.

کافی بودن آموزش‌های پیشگیری از رفتارهای پرخطر:

• درصد پاسخ‌دهندگان که گزینه "خیر" را انتخاب کرده‌اند: ۳٪.

نتیجه‌گیری:

با توجه به نتایج این پرسشنامه، می‌توان به این نکات اشاره کرد:

۱. درصد بالایی از دانش‌آموزان در معرض فشار همسالان برای رفتارهای پرخطر قرار دارند.

۲. مشکلات روانی و خشونت در میان دانش‌آموزان موضوعات مهمی هستند که نیاز به توجه بیشتری دارند.

۳. ارتباط با افرادی که رفتارهای پرخطر دارند، می‌تواند به افزایش خطرات برای دانش‌آموزان منجر شود.

۴. نیاز به آموزش‌های مؤثرتر در زمینه پیشگیری از رفتارهای پرخطر احساس می‌شود.

این نتایج می‌تواند به مسئولان آموزشی و اجتماعی کمک کند تا برنامه‌های پیشگیرانه و آموزشی مناسبی برای کاهش رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان طراحی کنند.

راهکارهای پیشگیری از رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول

با استفاده از روش مصاحبه با خبرگان در زمینه روانشناسی، آموزش و مشاوره، می‌توان به راهکارهای مؤثری برای پیشگیری از رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول دست یافت. این راهکارها به شرح زیر است:

۱. آموزش مهارت‌های زندگی:

• برگزاری کارگاه‌های آموزشی: آموزش مهارت‌های ارتباطی، حل مسئله، تصمیم‌گیری و مدیریت استرس به دانش‌آموزان.

- توسعه خودآگاهی: کمک به دانش‌آموزان برای شناخت احساسات و نیازهای خود و مدیریت آن‌ها.
- ۲. تقویت روابط خانوادگی:
 - برگزاری جلسات مشاوره خانواده: آموزش خانواده‌ها درباره اهمیت ارتباط مثبت و حمایت عاطفی از فرزندان.
 - تشویق به گفت‌وگو: ایجاد فضایی امن در خانواده برای صحبت درباره مشکلات و چالش‌های روزمره.
- ۳. ایجاد برنامه‌های تفریحی سالم:
 - سازمان‌دهی فعالیت‌های ورزشی و هنری: فراهم کردن فرصت‌های مناسب برای شرکت در فعالیت‌های گروهی که موجب تقویت روحیه همکاری و دوستی می‌شود.
 - برنامه‌ریزی اردوها و سفرهای آموزشی: ایجاد تجربه‌های جدید و یادگیری خارج از محیط مدرسه.
- ۴. آموزش پیشگیری از مصرف مواد مخدر و الکل:
 - برگزاری جلسات آگاهی‌بخشی: ارائه اطلاعات دقیق درباره خطرات مصرف مواد مخدر و الکل به دانش‌آموزان.
 - تشویق به مشارکت در برنامه‌های پیشگیری: دعوت از دانش‌آموزان برای شرکت در فعالیت‌های مربوط به پیشگیری از مصرف مواد.
- ۵. تقویت نقش معلمان و مشاوران:
 - آموزش معلمان: توانمندسازی معلمان برای شناسایی علائم رفتارهای پرخطر و نحوه برخورد با آن‌ها.
 - ایجاد سیستم مشاوره مؤثر: فراهم کردن دسترسی آسان دانش‌آموزان به مشاوران تحصیلی و روان‌شناسان.
- ۶. استفاده از رسانه‌های اجتماعی به‌طور مثبت:
 - آموزش استفاده صحیح از اینترنت: برگزاری کارگاه‌هایی برای آشنایی با خطرات فضای مجازی و نحوه برخورد با آن‌ها.
 - ایجاد گروه‌های حمایتی آنلاین: راه‌اندازی گروه‌هایی که دانش‌آموزان بتوانند تجربیات خود را به اشتراک بگذارند و حمایت کنند.
- ۷. ایجاد کمپین‌های آگاهی‌بخشی:
 - برگزاری کمپین‌های مدرسه‌ای: انجام فعالیت‌هایی مانند نمایشنامه‌ها، پوسترها و سخنرانی‌ها درباره خطرات رفتارهای پرخطر.
 - تشویق به مشارکت دانش‌آموزان: دعوت از دانش‌آموزان برای مشارکت در طراحی و اجرای کمپین‌ها.
- ۸. نظارت و ارزیابی مستمر:
 - ایجاد سیستم نظارتی: نظارت بر رفتارهای دانش‌آموزان و ارزیابی دوره‌ای برنامه‌های پیشگیری.

• جمع‌آوری بازخورد: دریافت نظرات و پیشنهادات دانش‌آموزان درباره برنامه‌های آموزشی و پیشگیری.

اجرای این راهکارها نیازمند همکاری نزدیک بین مدارس، خانواده‌ها و جامعه است. با توجه به تغییرات اجتماعی و فرهنگی، لازم است این برنامه‌ها به‌طور مداوم مورد بازنگری و به‌روزرسانی قرار گیرند تا بتوانند اثرگذاری بیشتری داشته باشند.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، رفتارهای پرخطری مانند مصرف مواد مخدر بر اثر فشار همسالان، مصرف سیگار و مشروبات الکلی همچنین خشونت و ارتباط بدون چارچوب با جنس مخالف در میان نوجوانان دانش‌آموز مقطع متوسطه اول شهرستان بروجرد بسیار شایع است. بر اساس نتایج پرسشنامه بسیاری از دانش‌آموزان نوجوان برای ارتکاب به رفتارهای پرخطری نظیر موارد ذکر شده تحت تاثیر فشار همسالان قرار می‌گیرند، نتایج تحقیق اعظمی و همکاران (۱۳۹۵) مویید این نکته است که همنشینی با همسالان پرخطر به صورت مستقیم با بروز رفتارهای پرخطر از سوی نوجوانان ارتباط دارد و بی‌اعتنایی والدین به رفتار فرزندان و فقدان نظارت صحیح و منطقی بر چگونگی رفت و آمد آنها با دوستانشان زمینه‌ساز افتادن آنها در دام مصرف مواد و الکل و نیز خشونت و درگیری را فراهم می‌کند و نهایتاً به ارتکاب رفتارهای پرخطرتر در آینده منجر می‌شود. همچنین طبق نتایج پژوهش جوانمرد (۱۳۹۰)، یکی از عوامل تاثیر گذار بر بروز رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان که منجر به بزهکاری آنها خواهد شد دوستی با همسالان بزهکار است، همسالان این امکان را به وجود می‌آورند که نوجوان چگونگی کنترل رفتار اجتماعی را بیاموزد، ولی نحوه رفتار نوجوانان و همسالان با یکدیگر در سال‌های نوجوانی بیشتر از کودکی می‌تواند زمینه‌ای برای نوع روابط دوران بزرگسالی باشد. در تایید فرضیه اول و در تبیین تأثیر شیوه تربیتی اقتدارگرا بر سازگاری بیشتر نوجوانان می‌توان گفت که بر اساس تحقیق لامبرن و همکاران (۱۹۹۱) نوجوانان دارای والدین اقتدارگرا در مقایسه با سایر سبک‌ها از لحاظ توانایی‌های روانی - اجتماعی در سطح بالاتری قرار گرفته و از نظر کژکارکردی‌های رفتاری و روانشناختی در حداقل قرار دارند. این بچه‌ها سازگارتر و با کفایت‌تر بوده و به توانایی‌هایشان اطمینان داشتند، استعداد بیشتری برای پیشرفت داشته و کمتر از همسالانشان دچار دردمر می‌شدند. در حالی که نوجوانان دارای والدین مستبد در شاخص اطاعت و همنوایی نمره خوبی کسب کرده بودند اما در مقایسه با سایر نوجوانان به طور نسبی از خودپنداره ضعیفی برخوردار بودند. نوجوانان خانواده‌های سهل‌گیر از حس اطمینان به خود قوی‌ای برخوردار بوده اما مواردی هم چون سوء مصرف مواد و بدرفتاری و حضور کمتر در مدرسه را نشان دادند. همچنین نوجوانان دارای والدین بی‌تفاوت و مسامحه‌کار، به لحاظ کفایت، خودپنداره، بدرفتاری و پریشانی روانی در وضعیت مخاطره‌آمیزی قرار داشتند. یافته‌های بالینی، مصرف بیشتر مواد را میان اعضای خانواده‌هایی که دارای روابط صمیمی میان پدر و مادر و فرزندان نیستند و پیوندهای ایمن را تجربه نکرده‌اند، تأیید می‌کنند (جسور، ۱۹۹۳). همچنین فضای عاطفی سرد، بی‌تفاوت و بسته بین اعضای خانواده به ایجاد رفتارهای مخاطره‌آمیز و یا استفاده از مواد مخدر منجر خواهد گشت (پیرمادی، ۱۳۷۸). همچنین یافته‌های پژوهش سلیمانی نیا (۱۳۸۴) نشان می‌دهد که تفاوت معناداری میان میزان شیوع رفتارهای پرخطر در میان دختران و پسران نوجوان شهر بروجرد وجود دارد، بدین معنا که نوجوانان پسر بیشتر از دختران دست به رفتارهای پرخطر می‌زنند. در پایان باید یادآور شد شناخت عوامل و مصادیق رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان و ارائه راهکارهای موقتی راه حلی اجرایی برای حل این معضل نخواهد بود و با توجه به گستردگی رفتارهای پرخطر و پایین بودن متوسط سن اقدام به این گونه رفتارها، نیاز به بررسی‌های عمیق، دقیق و همه‌جانبه دوره‌ای در این زمینه احساس می‌شود که همیاری و همکاری مسئولین و سیاست‌گذاران این زمینه را می‌طلبد.

پیشنهادهات

پیشنهادهات اجرایی:

۱. برگزاری کارگاه های آموزشی:
- برگزاری کارگاه های آموزشی برای دانش آموزان، والدین و معلمان در مورد خطرات رفتارهای پرخطر و روش های پیشگیری از آنها. این کارگاه ها می توانند شامل موضوعاتی چون مهارت های تصمیم گیری، مدیریت استرس و مهارت های اجتماعی باشند.
۲. ایجاد برنامه های مشاوره ای:
- راه اندازی برنامه های مشاوره ای در مدارس که به دانش آموزان کمک کند تا با مشکلات خود صحبت کنند و راهکارهایی برای مقابله با فشارهای اجتماعی و رفتارهای پرخطر پیدا کنند.
۳. تشکیل گروه های حمایتی:
- تشکیل گروه های حمایتی برای دانش آموزان در معرض خطر، که در آنها بتوانند تجربیات خود را به اشتراک بگذارند و از یکدیگر حمایت کنند.
۴. توسعه برنامه های ورزشی و تفریحی:
- ایجاد و توسعه برنامه های ورزشی و تفریحی در مدارس به منظور جذب دانش آموزان به فعالیت های سالم و کاهش زمان فراغت آنها که ممکن است به رفتارهای پرخطر منجر شود.
۵. همکاری با خانواده ها:
- برگزاری جلسات توجیهی برای والدین به منظور آگاه سازی آنها از نشانه های رفتارهای پرخطر و ارائه راهکارهایی برای حمایت از فرزندانشان.

پیشنهادهات پژوهشی:

۱. تحقیقات میدانی:
- انجام تحقیقات میدانی برای شناسایی عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای پرخطر در دانش آموزان، شامل عوامل فردی، اجتماعی و محیطی.
۲. مطالعه تأثیر برنامه های آموزشی:
- بررسی تأثیر برنامه های آموزشی مختلف بر کاهش رفتارهای پرخطر در دانش آموزان، به ویژه در زمینه مهارت های زندگی و تصمیم گیری.
۳. تحلیل مقایسه ای:
- انجام تحلیل مقایسه ای بین مدارس با برنامه های پیشگیری فعال و مدارس بدون این برنامه ها به منظور ارزیابی اثربخشی این اقدامات.
۴. بررسی نقش رسانه ها:
- مطالعه تأثیر رسانه ها و فضای مجازی بر رفتارهای پرخطر دانش آموزان و چگونگی استفاده از این ابزارها برای پیشگیری.
۵. تحقیق درباره نقش معلمان:

- بررسی نقش معلمان در شناسایی و پیشگیری از رفتارهای پرخطر در دانش آموزان، و ارائه آموزش های لازم به آن ها برای بهبود عملکردشان در این زمینه.

این پیشنهادات می توانند به عنوان مبنایی برای تدوین برنامه های پیشگیری از رفتارهای پرخطر در مدارس مورد استفاده قرار گیرند و همچنین زمینه ساز تحقیقات بیشتر در این حوزه باشند.

منابع

۱. قاسمی، س. (۱۳۹۸). روانشناسی رفتارهای پرخطر در نوجوانان. تهران: انتشارات دانشگاهی.
۲. حمزه ای، ایوب (۱۴۰۱). هویت و نوجوانی، دومین کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت
۳. رحیمی، م. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر رفتارهای پرخطر در جوانان. مجله علوم اجتماعی، ۲۵(۱)، ۵۱-۶۵.
۴. نیکوکار، ع. (۱۳۹۹). تحلیل رفتارهای پرخطر در نوجوانان و جوانان. تهران: انتشارات آوای نور.
۵. حسینی، ر. (۱۴۰۰). پیشگیری از رفتارهای پرخطر در نوجوانان. مجله پژوهش های اجتماعی، ۳۰(۲)، ۲۳-۳۴.
۶. سلیمانی، ف. (۱۳۹۶). رفتارهای پرخطر و تأثیر آن بر جامعه. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
۷. صدیق سروسستانی، رحمت الله. (۱۳۸۳). آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات سمت.
۸. سلیمانی نیا، لیللا. (۱۳۸۶). تفاوت های جنسیتی نوجوانان در ارتکاب به انواع رفتار های پرخطر. مطالعات جوانان، ۸(۹-۸)
۹. جوانمرد، کرم الله. (۱۳۹۰). پایگاه اجتماعی اقتصادی خانواده و بزهکاری نوجوانان. تهران: انتشارات جامعه شناسان
۱۰. پیرمردی، سعید. (۱۳۷۸). اعتیاد به مواد مخدر در آیین روابط خانوادگی. اصفهان: انتشارات همام
۱۱. سلیمانی نیا، لیللا، جزایری، علی. و محمدخانی، پیام. (۱۳۸۴). نقش سلامت روان در ظهور رفتارهای پرخطر نوجوانان. رفاه
- a. اجتماعی، ۵ ()، ۱۹-۷۵-۹۰.
۱۲. اعظمی، کیوان، قادری ثانی، رمضانعلی، فتحی، منصور، رفیعی، حسن، و قائدامینی هارونی، غلامرضا. (۱۳۹۵). رابطه سبک های فرزندپروری والدین و هم نشینی با همسالان بزهکار. مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۷(۱)، ۷۷-۵۷.
۱۳. Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch. S. M. (1991). Patterns of
 - a. competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian,
 - b. indulgent and neglected families. Child Development, 62, 1049- 1065.
۱۴. Jessor, R. (1993). Successful adolescent development among youth in high risk settings.
 - a. American Psychologist, 48, 117-126
۱۵. Durkin, K., Wolfe, T., & Clark, G. (1999). Social bond theory and binge drinking among
 - a. college students: A multivariate analysis. College Student Journal, 33, 450-472.
۱۶. Baskin-Sommers, A. & Sommers, I. (2006). Adolescent health brief: The
۱۷. co-occurrence of substance use and high-risk behaviors. Journal of

- a. Adolescent Health, 38 (5), 609-611.
- ۱۸. Ellickson, P. L. (2000). Helping Urban Teenagers Avoid High-Risk
 - a. Behavior: What We've Learned from Prevention Research. In: Steinberg, J. B., Lyon, D. W. & Vaiana, M. E. (Eds.). Urban America: Policy Choices for
 - c. Los Angeles and the Nation. Santa Monica, CA: Rand
- ۱۹. Prajapati, M., Bala, D. V., & Tiwari, H. (2011). A Study of Nutritional
 - a. Status and High Risk Behavior of Adolescents in Ahmedabad: A Cross
 - b. Sectional Study. Healthline, Vol. 2 (1)
- ۲۰. Cohen, D. A., Richardson, J. & La Bree, L. (1994). Parenting behaviors and the onset of
 - a. smoking and alcohol use: A longitudinal study. Pediatrics, 94, 368- 375.